

-4000

-3500

-3000

-2500

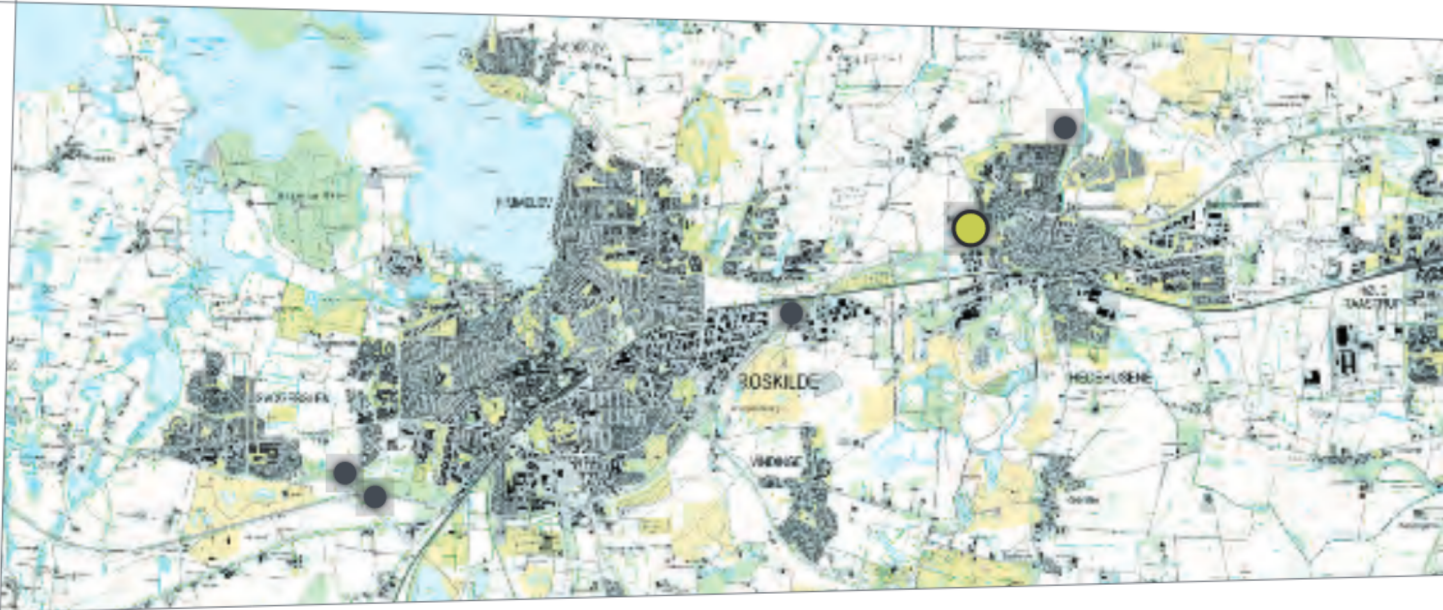
-2000

-1500

-1000

-500

54

FLØNG

– ET GODT STED AT BO

| Lotte Reedtz Sparrevohn

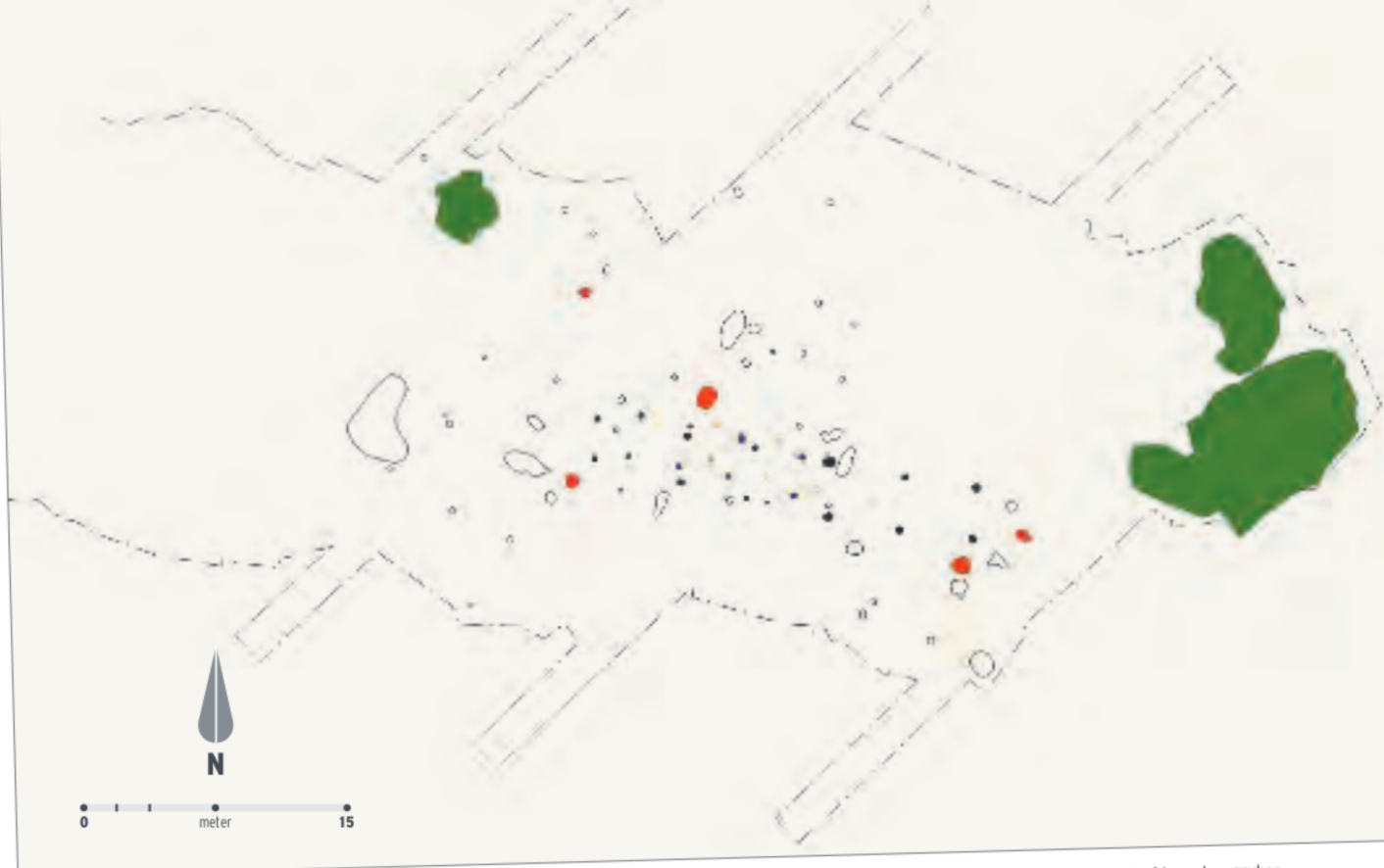
Umiddelbart nord for den nye overskæring ved Vesterled i Fløng, der i dag leder bilerne til og fra motorvejen lå der omkring Kr. fødsel en enlig gård. Stod man ved gårdens hovedhus og så mod syd, fandt blikket et udbredt moseområde. Mod vest lå omegnens højeste punkt, ca. 30 m over havets overflade, blot 100 m fra huset, og der var vidt udsyn over det omgivende landskab. Gården var ikke den første på stedet og heller ikke den sidste. I århundrederne før og efter Kr. fødsel lå der tre gårde på dette sted. Allerede dengang kunne området ved Fløng danne rammen om et helt liv.

Tre gårde

Udgravningen begyndte en lun forårsdag. Efterhånden som gravemaskinen nåede ned gennem jordlagene dukkede ad-

skillige stolpehuller frem (se boks 2). De skulle vise sig at stamme fra tre langhuse.¹ Stolpehullerne fra hvert hus lå imellem hinanden, så der var ikke meget at være i tvivl om: der var tale om huse, som må have ligget der på skift. Der var kun spor efter de tagbærende stolper, og det er derfor ikke til at sige, hvor store husene var, og hvordan de var konstrueret. Ét er dog sikkert: to af langhusene har været så små, at det for de fleste moderne familier ville være en svært utilfredsstillende bolig [FIG. 1].

Det første hus på stedet blev kaldt hus 2.² Huset har haft fire par tagstolper, og hvis vi antager, at der har været ca. 1,5 m fra tagstolperne ud til væggen, har der været et grundareal på 63 m². Det næste hus på stedet, hus 3, var blot en anelse større. Huset havde i lighed med hus 2 fire par tagstolper, og var ca. 66 m²

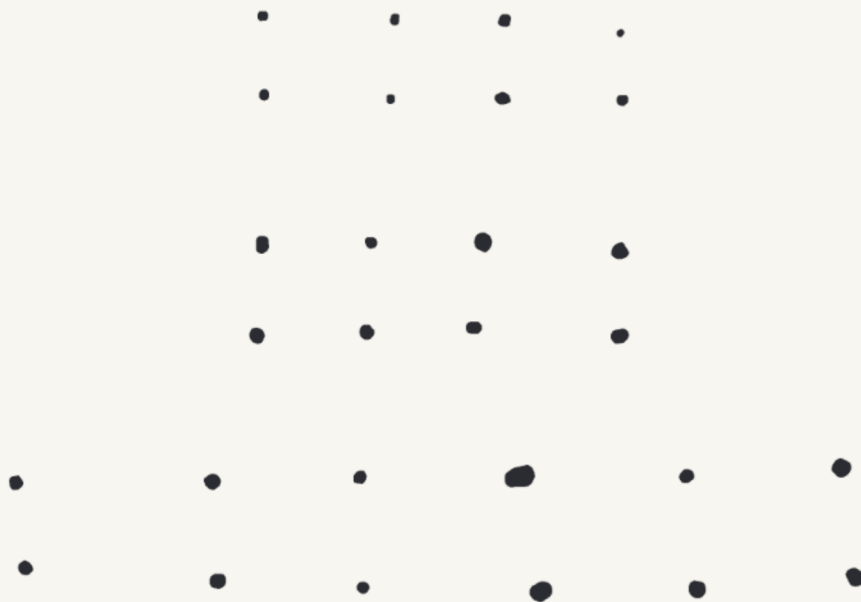
SIGNATUR Blå hus 1 Gul hus 2 Sort hus 3 Grøn lertagningsgruber Rød kogestensgruber

FIG. 1 Plan over bopladsen ved Vesterled.
Tegning Kroppedal Museum.

FIG. 2 Oversigt med hus 2, 1 og 3 i grundplan. Målestoksforhold 1:200.
Tegning Kroppedal Museum.

stort. Hus 2 og 3 daterer vi arkæologisk til førromersk jernalder, perioden mellem 500 og 1 f. Kr.³ Husene har efterladt omtrent ens spor, og vi må antage, at de har været næsten identiske.

Det største af husene, hus 1, havde derimod seks par tagstolper. Hvis vi igen antager, at der har været ca. 1,5 m fra tagstolperne og ud til væggen og gavlen, har huset været ca. 25x6 m og dermed 150 m² stort. Det adskiller sig fra de to andre huse ved et længere spænd mellem tagstolperne, både på langs og på tværs af huset (se boks 1). Kulstof 14-analyser

peger på en datering til romersk jernalder, muligvis ældre romersk jernalder mellem år 1 og år 200 e. Kr.⁴ [FIG. 2].

Sammenligner vi de tre langhuse, ser det altså ud til, at den slægt, der beboede gårdene, gradvist fik bedre levevilkår – hvis vi vel at mærke forudsætter, at et større hus er udtryk for større overskud og øgede ressourcer.

Fragmenter af lerkar, fundet i bopladsens gruber, kan generelt henføres til ældre jernalder. De fleste kan dateres til førromersk jernalder, og der er en enkelt hank med et rektan-

gulært tværsnit, der sandsynligvis stammer fra et lerkar fra ældre romersk jernalder. Det stemmer godt overens med den typologiske og naturvidenskabelige datering af husene. Det er formentlig ikke helt tilfældigt, at husene blev opført præcis det samme sted. Vi kan formode, at det foregående hus eller hustomten var synlig, eller i det mindste i nogenlunde frisk erindring, da man opførte næste fase af gården, og alle tre bopladsfaser kan da være begrænset til et par generationer eller tre omkring Kr. fødsel.

Et simpelt liv

Der er ikke grund til at antage andet end, at alle tre gårde var beboelseshuse. Gårde i ældre jernalder kan have bestået af et enkelt lille langhus med plads til både folk og fæ. Det er dog usikkert om husdyrene havde plads i langhusene ved Fløng, da der ikke var spor efter en stald. Der kan også have været småbygninger tilknyttet gårdene, der ikke har efterladt sig spor i jorden. Andre eksempler på gårdsenheder fra samme periode viser spor efter flere samtidige bygninger.⁵

I stolpehullerne blev der fundet forkullede korn og ukrudtsfrø. Der er tale om et meget lille antal korn og frø, og de kan ikke bruges til at sige noget om funktionsopdelingen af huse-
ne.⁶ Indholdet af brændt korn i jordprøverne skyldes muligvis, at man har tørret kornet over ilden for at gøre afskalningen af

kornet lettere.⁷ Ukrudtsfrøene kan være havnet inde i husene i forbindelse med, at man har rensset og tærsket kornet. Naturligvis kan de også være indsamlet og spist. I Tollundmandens mave, det berømte moselig fra omkring 4-300 f. Kr., var der rester af en grød eller vælling bestående af korn og ukrudtsfrø.⁸

Store gruber i nærheden af husene fortæller om andre aktiviteter, der er foregået på bopladsen [FIG. 3]. Gruberne er formentlig lertagningshuller, hvor man gravede ler til lerklining af husene. Siden blev hullerne fyldt op med affald fra bopladsen, blandt andet bålrester i form af trækul og ildpåvirkede sten. I to store gruber på bopladsen var der lerkarskår fra mindst 14 forskellige lerkar. Dette relativt beskedne antal skal ses i lyset af, at kun en lille del af de mange kubikmeter jord, der var

FIG. 3 En af de store gruber under udgravning. Vestegnens Amatørarkæologiske Forening Tværpilen hjalp arkæologeme med det store arbejde.

Foto Lotte Reedtz Sparrevohn 2009. Kroppedal Museum.

FIG. 4 Fragmenter af et stort forrådskar.

Foto Erling Pultera 2009. Kroppedal Museum.

FIG. 5 Sikar uden bund med tætsiddende huller. Karret er 12 cm højt med let rundet bug. Det har en bunddiameter på 11 cm, og en randediameter på 8 cm.

Foto Erling Pultera 2011. Kroppedal Museum.

i gruberne, blev udgravet. Den enkelte gårds samlede antal lerkar har formentlig været væsentligt højere end hvad fundene antyder. Det har sikkert været nødvendigt med mange lerkar i husholdningen til opbevaring og tilberedning af føde, men vi må formode at de fleste lerkar er gået til, og mange havnede nok slet ikke i gruberne.

Der er tale om rundbugede lerkar med kort eller ingen hals, og om store tønneformede lerkar [FIG. 4]. De fleste af karrene er simple forrådskar uden ornamentik, der ikke skulle imponere, men som skulle bruges. Enkelte skår stammer fra finere lerkar, måske fra spiseskåle eller kopper, og det er også blandt dem, det eneste ornamenterede stykke findes. Det stammer fra et lerkar med to omløbende furer på bugen.

Vi ved ikke meget om, hvad kosten bestod af for bondefamilierne ved Vesterled. Fund fra stolpehuller og gruber viser, at de dyrkede hvede og byg på markerne, så grød, brød og måske øl har sikkert været basismad. Ost kan også have været en del af kosten - det er der noget, der tyder på, da der i en grube var et ituslået sikar [FIG. 5].

Sikar er lerkar perforeret med tætsiddende huller. Der findes forskellige typer af sikar. Én type har bund og hank, og ligner mest et dørslag. Andre sikar har ingen bund og er høje og slanke. Det er et af sidstnævnte type, der blev fundet på bopladsen ved Vesterled. Det kan ikke have fungeret som en almindelig sigte, da det ikke har nogen bund. Det er derfor blevet foreslået, at sikar af denne type blev brugt til at lave ost. Med et indvendigt klæde kunne vollen løbe fra den fermenterede mælk, og tilbage i sikarret har været ost i stil med nutidens friskoste [FIG. 6]. Kroppedal Museum fik mulighed for at få foretaget en DNA-analyse af et stykke af sikarret. Håbet var at finde spor af mælkesyrebakterier, men det lykkedes ikke.⁹ DNA'et kan dog være forsvundet med tiden, så det kan ikke afvises, at sikarrene blev brugt til ostefremstilling. Selvom vi ikke har fundet direkte beviser for det, er det sandsynligt, at der var kvæghold på gården.

Fem såkaldte kogestensgruber udenfor husene fungerede som ovne [FIG. 7]. Formentlig var en meget stor del af hverdagen helliget tilberedning af den daglige føde og behandling af fødevareme, så de kunne opbevares. Lerkar, sikar og jordovne var en del af den proces.

FIG. 6 Rekonstruktion af husholdningen i et jernalderhus, blandt andet ses et sikar i anvendelse.

Tegning © Charlotte Clante.

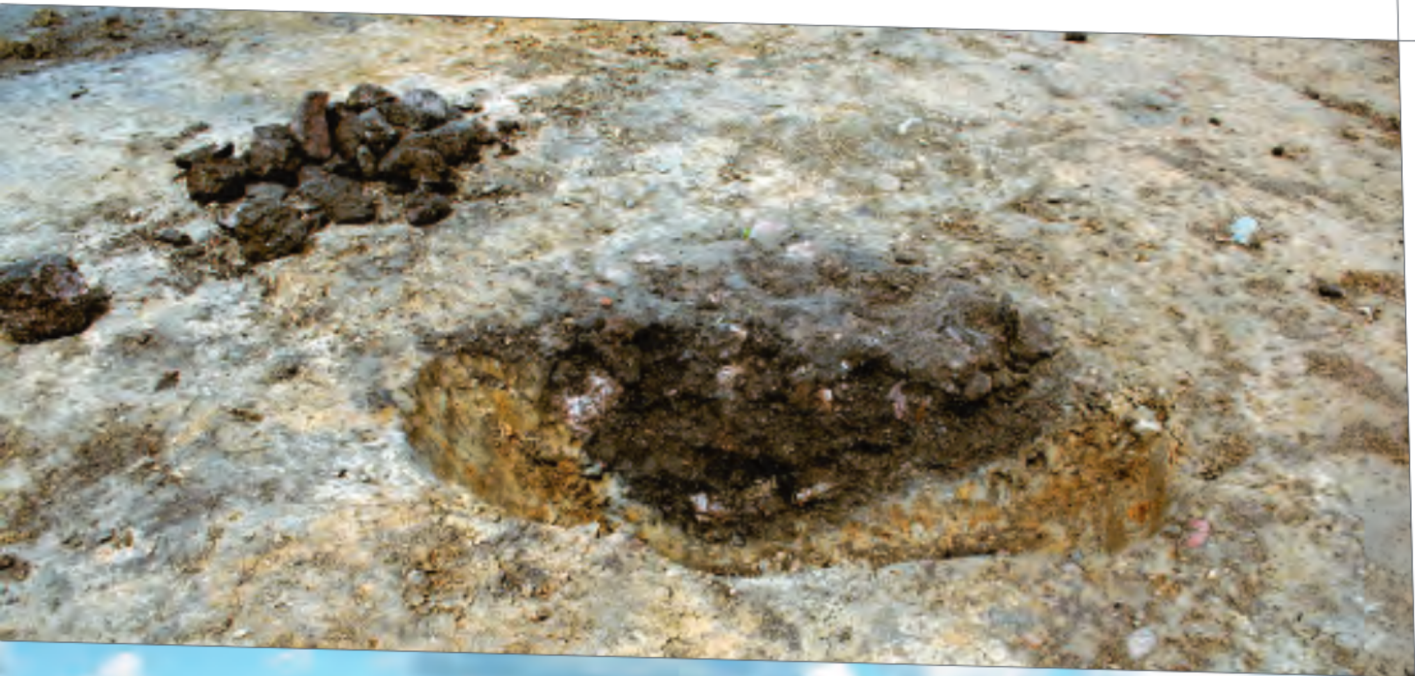
FIG. 7 Profil af en kogestensgrube. En kogestensgrube kan laves ved at fore et gravet hul i jorden med håndstore eller større sten, og tænde et kraftigt bål nede i gruben. Når bålet er brændt ned fjernes bålresterne, og man kan nu lægge en steg eller lignende i gruben, vælte stenene nedover og isolere med græstørv. Tre kvarter senere er stegen rosa.

Foto Lotte Reedtz Sparrevohn 2009. Kroppedal Museum.

FIG. 8 Åbent hus på udgravningen den 28. maj 2009. Omkring 100 mennesker trodsede stærk blæst og deltog i arrangementet. Bøm var inviteret til at grave med i en stor grube, hvilket uden tvivl var medvirkende årsag til at så mange mødte op.

Foto 2009. Kroppedal Museum.

FIG. 9 Skelgrøfter fra historisk tid. Nogle få heldige gange kan de mørke spor i jorden forklares fra uventet kant. På udgravningen kunne der i råjorden iagttages to brede mørktfarvede spor, der løb vinkelret på mosen. Det viste sig at være spor af to parallelle grøfter, ca. 25 cm dybe. Det er muligt at genfinde markeringen af grøfterne på ældre kortmateriale (Original 1 kort (gyldighedsperiode 1805-1857)) som ejerlavskellet mellem Marbjerg og Fløng. Af kortet fremgår det, at en smal strimmel jord på et tidspunkt blev indtaget fra Marbjerg til skolen. Det skete formentlig som kompensation for, at børnene fra Marbjerg gik i skole i Fløng. Det er sandsynligvis den gamle grænse mellem Marbjerg og Fløng ejerlav, der kunne iagttages på feltet.

Foto Mette Brosolat Ohlsen 2009. Kroppedal Museum.

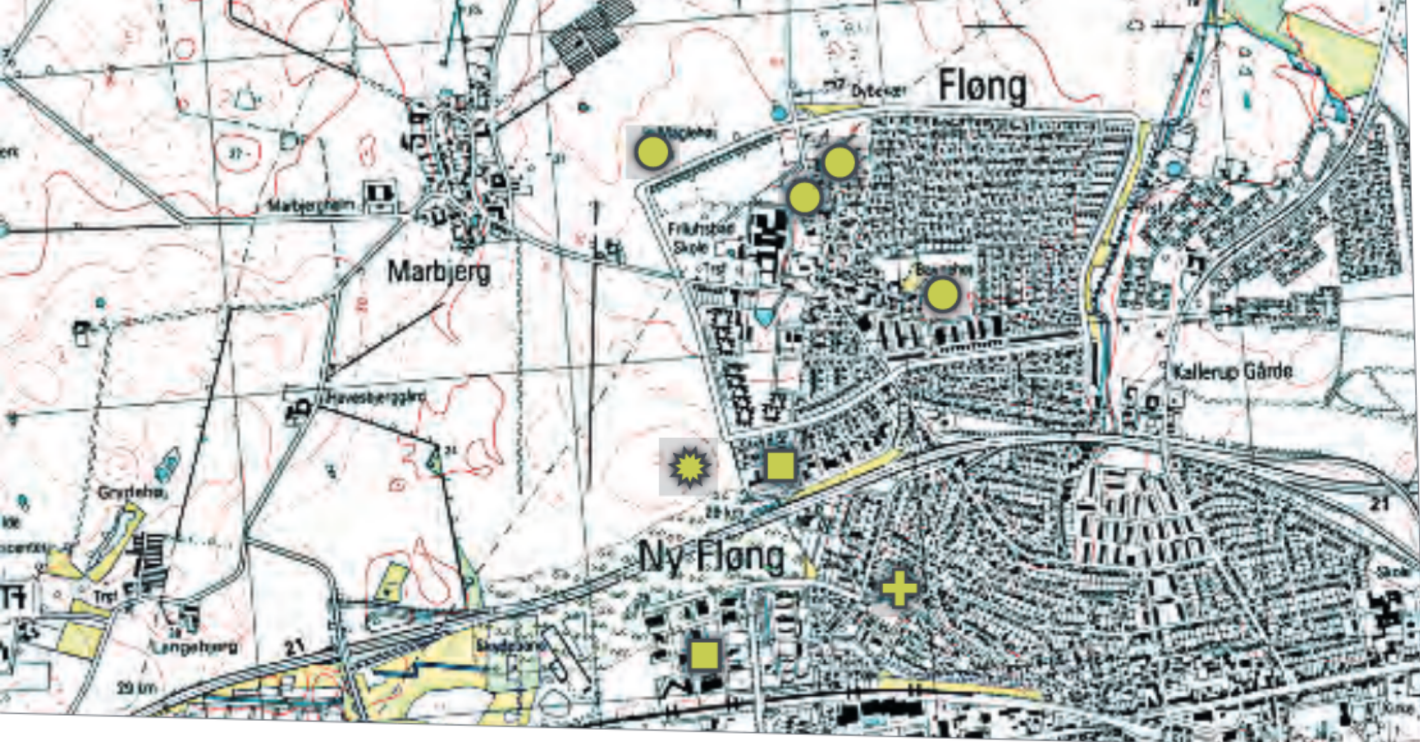
FIG. 10 Tegning af bopladsens omgivelser med markering af ældre og yngre bopladser, gravhøje, gravplads og moseområdet syd for bopladsen.

Tegning Kroppedal Museum. Baggrundskort © Kort- & Matrikelstyrelsen.

Hustyper og hustypologi

Tidligere mente arkæologerne, at det var på grund af kraftig nedpløjning, at der i visse tilfælde ikke var spor af vægstolperne. Men årsagen kan også være en anden. I dag ved man, at der fandtes forskellige hustyper, der var konstrueret forskelligt. Nogle huse havde vægten af taget lagt udelukkende på tagstolperne, der blev gravet meget dybt ned, mens væggen ikke blev gravet særlig dybt ned, og derfor ikke har efterladt sig spor i jorden. I andre huse blev vægstolperne ikke gravet ned i jorden enkeltvis, men sat ned i en gravet grøft, det kender man fra jern-

alderens huse i Jylland. Eventuelt blev vægstolperne sat på en bjælke, en såkaldt fodrem. I slutningen af vikingetiden begyndte man at sætte vægstolperne på sten - syldesten - som man også kender fra nyere tids bondehuse. Disse typologiske forskelle på husene kan være begrundet i kronologiske forskelle, altså at man ændrer byggeskik med tiden, men kan også skyldes geografiske forskelle. Ved at sammenligne forskellige hustyper, deres bredde og længde, samt i høj grad afstanden mellem de tagbærende stolper er det muligt at udarbejde en typologi for jernalderens huse.¹⁰

SIGNATUR Stjerne Boplads ved Vesterled Prik gravhøj Kryds gravplads Firkant boplads

Fløng - et attraktivt område

Også i ældre jernalder var Fløng et attraktivt område [FIG. 8]. Det store vådområde syd for bopladsen var en vigtig del af livsgrundlaget. Det eksisterede helt frem til moderne tid, hvor det på historiske kort kaldes Brændemose. I dag kan det måske være svært at forestille sig, hvad man kan bruge et ufremkommeligt moseområde til, men det har været en vigtig ressource.

Så sent som ved udskiftningen af gårdene omkring år 1800, var det vigtigt, at bønderne, udover en god landbrugsjord, også fik en ordentlig moselod. Derfor blev moserne omhyggeligt udskiftet, så alle fik del i tørv [FIG. 9].

Stednavnet "Brændemose" kan have sin oprindelse i, at der har været ild i mosen, og sådan en ild kunne brænde i årevis.¹¹ Ligeså nærliggende kan navnet vel opfattes som i betydningen: et sted, hvor man kunne hente brændsel. Vi har ikke en pollenprøve fra mosen, der kan sige noget om dens tilstand i ældre jernalder. Under udgravningen var der i en fordybning i jorden bevaret en rest mørkebrun mosejord med forskellige små sneglehuse, der vidner om, at arealet tidligere var vandfyldt. Det lavvandede område er sikkert ret tidligt i oldtiden groet til med buske og træer, der kunne tåle at stå fugtigt. Træerne kunne ikke bruges til husbyggeri, men blev brugt til for eksempel hegn. Og både tørv og træ kunne brændes på bålet.

Mosen havde forbindelse med et vandløb 700 m fra bopladsen i vestlig retning. Dette vandløb fortsætter mod nord til Maglemose og videre som Maglemose Å for til sidst at ende i Roskilde Fjord. Det var sikkert muligt at pramme eller stage sig frem til Maglemose og måske med små både at nå helt frem til Roskilde Fjord, en afstand på ca. 10 km.

Det betød et udvidet ressourceområde med mulighed for fiskeri i vandløbet og fjorden. Det har vi ikke fundet egentlige beviser på, men de små fiskeknogler forsvinder meget hurtigt (og er svære at få øje på), og det er derfor sjældent, at de findes på bopladsudgravninger.

Hvis vi kigger på området i et lidt større perspektiv, kan vi gætte på, hvor slægten kom fra og hvor den fortsatte sit liv, da bopladsen blev forladt. Og hvor de blev begravet. Beboerne fra hus 2 og 3 blev formentlig brændt, når de var døde, og urnen nedsat i kanten af en af de mange gravhøje, der lå i nærheden [FIG. 10]. Det kunne være i de to nu sløjfede gravhøje, der lå omkring Soderupvej i det nordlige Fløng. Eller i de endnu eksisterende Baunehøj og Maglehøj.¹² Der er ikke fundet grave fra ældre jernalder i disse gravhøje, men det er velkendt, at der blev nedsat urner i højfoden på gamle gravhøje. Ellers bestod mange af gravene i ældre jernalder blot af en lav fordybning i jorden, hvor bålresterne blev lagt ned.¹³ Sådanne grave er sjældent bevarede til i dag, fordi de er blevet pløjet væk. Da beboerne fra hus 1 døde og blev begravet, havde gravskikken ændret sig, og man var begyndt at gravlægge folk ubrændt. Det kan være sket på den anden side mosen, i sydøstlig ret-

Farveforskelle i jorden

En arkæologisk udgravning handler forenklet sagt om, at arkæologen studerer farveforskelle i jorden. Under det øverste jordlag, mulden, ligger råjorden. Nedgravninger i råjorden ses som mørke pletter, og tagstolpehuller fra et jernalderhus vil derfor fremstå som to rækker af mørke pletter. Den mørke plet opstår, enten fordi selve stolpen er rådnet bort i stolpehullet, eller fordi brun muldjord er faldet ned i stolpehullet da stolpen blev hevet

op. Det er blandt andet indholdet af organisk materiale, der er afgørende for farven; jo mere organisk materiale, jo mørkere og brunere. Det betyder, at moderne nedgravninger er meget mørke og brune som den øverste muld. Efterhånden nedbrydes det organiske materiale, og et stolpehul fra begyndelsen af yngre stenalder kan have næsten samme farve som den lyse råjord og være meget svært at se.

Et stolpehul i profil.

Foto Lotte Reedtz Sparrevohn 2009. Kroppedal Museum.

ning fra bopladsen, hvor vi kender til en skeletgrav fra ældre romersk jernalder, der blev udgravet i 1981.¹⁴ Der er dog en pæn afstand dertil, og muligvis er der en gravplads nærmere bopladsen, der endnu ikke er blevet opdaget.

500 m mod syd ad Vesterled i nærheden af jembanen opdækkede en udgravning i 1986 en boplads med et lille treskibet langhus. På bopladsen var der flere gruber med keramikskår blandt andet fra et sikar og flere forrådskar, der typologisk kan dateres til slutningen af yngre bronzealder eller tidlig førromersk jernalder.¹⁵ Der var også en enkelt grube med keramik fra yngre romersk jernalder, men der blev ikke fundet et hus fra denne periode. Det kan være, at slægten boede der, før gården blev flyttet til Vesterled ud for Sønderled.

Senere flyttede slægten deres gård til Akacievej knap 300 m mod øst, hvor der i 1984 blev udgravet en boplads med

seks langhuse fra forskellige perioder af romersk jernalder.¹⁶ Der kan højst have ligget tre langhuse på stedet på samme tid, men da der ikke var spor af hegn omkring husene, er det vanskeligt at afgøre, om de var samtidige eller om de har efterfulgt hinanden. Ét hus kan typologisk dateres til ældre romersk jernalder, og tre huse kan placeres i 2-400-tallet e. Kr., det vil sige yngre romersk jernalder.

Vi formoder, at slægten flyttede rundt i området og flere gange vendte tilbage til steder, hvor man tidligere havde bygget hus. Bopladserne lå i et ressourceområde med mose, eng, dyrkede marker og rindende vand. Et område, der måske ikke var mere end nogle få hektarer stort.

Dette var livsgrundlaget for slægten ved Vesterled og grundlag for 1000 års fremgangsrig bosættelse omkring Vesterled, Fløng. Tilsyneladende et godt sted at bo.